

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/103/90-94>

Həsən Abbasov
Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
magistrant
hesenabbasov25@gmail.com

KARBON İZİ VƏ YAŞIL İQTİSADİYYATDA ONUN ƏHƏMİYYƏTİ

Xülasə

Müasir dünyada karbon və yaşıl iqtisadiyyatın əhəmiyyətini qiymətləndirməmək olmaz. Karbon istixana qazları şəklində, iqlim dəyişikliyinə və qlobal istiləşmədə böyük rol oynayır. Beləliklə, karbon emissiyalarının azaldılması və yaşıl iqtisadiyyata keçid həm hökumətlər, həm bizneslər, həm də fərdlər üçün əsas prioritet halına gəlib. Daha dayanıqlı və ekoloji cəhətdən təmiz iqtisadiyyata keçid təkcə iqlim dəyişikliyinə təsirlərini azaltmağa kömək etmir, həm də iqtisadi artım və innovasiyalar üçün imkanlar təqdim edir. Bərpa olunan enerji mənbələrinə sərmayə qoymaq, enerji səmərəliliyini təşviq etmək və karbon qiymətqoyma mexanizmlərini tətbiq etməklə ölkələr təkcə öz karbon izlərini azalda bilməz, həm də yeni iş yerləri və sənaye sahələri yarada bilərlər. Bundan əlavə, yaşıl iqtisadiyyat ictimai sağlamlığı yaxşılaşdırmaq, enerji təhlükəsizliyini artırmaq və sosial bərabərliyi gücləndirmək şansı təqdim edir.

Bütövlükdə, sıfır karbon və dayanıqlı iqtisadiyyata keçid gələcək nəsillər üçün firavan və yaşana bilən gələcəyi təmin etmək üçün vacibdir. Məqalədə karbon izinin yaşıl iqtisadiyyatda əhəmiyyəti müzakirə edilmişdir.

Açar sözlər: karbon, karbon izi, yaşıl iqtisadiyyat, iqlim dəyişikliyi, bərpa olunan enerji mənbələri, enerji təhlükəsizliyi

Hasan Abbasov
The Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Azerbaijan
master student
hesenabbasov25@gmail.com

Carbon footprint and threat in green economy

Abstract

In today's world, the impact of the carbon and green economy cannot be overstated. Carbon, a greenhouse gas, plays a major role in climate change and global warming. therefore, reducing carbon emissions and transitioning to a green economy has become a top priority for governments, businesses and individuals alike. The transition to a more sustainable and environmentally friendly economy not only helps mitigate the effects of climate change, but also provides opportunities for economic growth and innovation. Investing in renewable energy sources can not only be used to increase energy capacity and implement carbon pricing mechanisms, but also create new jobs and industries. In addition, additional energy offers the chance to increase the green economy to improve public health, ensure safety and increase social.

Overall, the transition to a zero-carbon and sustainable economy is essential to ensure a prosperous and livable future for future generations. The harm of carbon footprint in green economy is discussed in this article.

Keywords: carbon, carbon footprint, green economy, climate change, renewable energy sources, energy security

Giriş

Karbon izi insan fəaliyyəti nəticəsində birbaşa və ya dolayı yolla buraxılan istixana qazlarının, xüsusən də karbon qazının ümumi miqdarının ölçüsüdür. Planetimizi gələcək nəsillər üçün qorumağa çalışdığımız üçün müasir dünyada davamlılıq anlayışı getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Davamlılığın əsas komponentlərindən biri, insan fəaliyyəti nəticəsində atmosfərə atılan istixana qazlarının, xüsusən də karbon qazının miqdarına aid olan karbon ayaq izinin azaldılmasıdır. Yaşıl iqtisadiyyat isə ətraf mühitə təsirləri minimuma endirməklə yanaşı, davamlı inkişafı təşviq etmək məqsədi daşıyan iqtisadi sistemdir. O, tullantıların azaldılması, resursların qorunması və bərpa olunan enerji mənbələrinin təşviqi prinsiplərinə əsaslanır. Bu kontekstdə, karbon ayaq izi iqtisadi fəaliyyətlərin ətraf mühitə təsirinin ölçülməsində və daha davamlı gələcəyə doğru siyasətlərin istiqamətləndirilməsində həlledici rol oynayır (Hümbətov, 2017: 201). Karbon emissiyalarının azaldılması iqlim dəyişikliyinə yumşaltmaq və planetimizin sağlamlığını qorumaq üçün vacibdir. Enerji istehsalı üçün qalıq yanacaqların yandırılması qlobal istiləşmə və havanın çirklənməsinə səbəb olan karbon emissiyalarının əsas mənbələrindən biridir. Karbon izimizi azaltmaqla biz iqlim dəyişikliyinə ekstremal hava hadisələri, dəniz səviyyəsinin qalxması və biomüxtəlifliyin itirilməsi kimi mənfi təsirlərini azaltmağa kömək edə bilərik (Humbatov, 2018: 356). Ekoloji faydaları ilə yanaşı, karbon izimizi azaltmağın iqtisadi üstünlükləri də var. Aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid innovasiyalar, iş yerlərinin yaradılması və iqtisadi artım üçün yeni imkanlar yarada bilər. Bərpa olunan enerji texnologiyalarına, enerji səmərəliliyi tədbirlərinə və davamlı təcrübələrə sərmayə qoymaqla müəssisələr əməliyyat xərclərini azalda, rəqabət qabiliyyətini yaxşılaşdırır və ətraf mühitə diqqətli istehlakçılara cəlb edə bilirlər. Yaşıl iqtisadiyyat kontekstində karbon izinin azaldılması bir neçə səbəbə görə çox vacibdir (Dell'Anna, Energy Policy, 2021; Hümbətov, 2015: 24-34):

1. *Iqlim dəyişikliyinə azaldılması*: İstixana qazları emissiyaları ətraf mühit və insan cəmiyyətləri üçün əhəmiyyətli təhlükə yaradan iqlim dəyişikliyinə əsas faktorudur. Karbon ayaq izini azaltmaqla, biz iqlim dəyişikliyinə təsirlərini azaltmağa kömək edə və daha davamlı gələcək üçün çalışa bilərik (Humbatov, 2012).

2. *Davamlılığın təşviqi*: Yaşıl iqtisadiyyat resurs istehlakının və tullantıların istehsalının minimuma endirilməsini əhatə edən davamlılıq prinsipləri əsasında qurulur. Karbon ayaq izini azaltmaqla, qalıq yanacaqlardan asılılığımızı azalda və daha təmiz, bərpa olunan enerji mənbələrinə keçid edə bilərik.

3. *Havanın keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması*: Karbon emissiyalarına töhfə verən fəaliyyətlərin bir çoxu həm də havaya zərərli çirkləndiricilər buraxaraq havanın keyfiyyətinin pisləşməsinə və sağlamlığa mənfi təsirlərə səbəb olur. Karbon izlərini azaltmaqla havanın keyfiyyətini yaxşılaşdırır və hamı üçün daha sağlam yaşayış mühiti yarada bilər (Humbatov, 2022: 256).

4. *Innovasiyaların təşviqi*: Aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid enerji, nəqliyyat və kənd təsərrüfatı da daxil olmaqla müxtəlif sektorlarda innovasiya və texnoloji irəliləyişlər tələb edir. Diqqətli karbon ayaq izinin azaldılmasına yönəlməklə biz innovasiyalara təkan verə və davamlı böyümə və inkişaf üçün yeni imkanlar yarada bilərik (Humbatov, 2022).

5. *Rəqabət qabiliyyətinin artırılması*: Qlobal iqtisadiyyat davamlılıq və iqlim fəaliyyətinə doğru irəlilədikcə karbon izlərini azaltmağa üstünlük verən müəssisələr rəqabət üstünlüyü əldə edə bilirlər. İstehlakçılar ekoloji cəhətdən təmiz məhsul və xidmətlərə getdikcə daha çox tələb edirlər və davamlılığı qəbul edən şirkətlər daha çox müştəri və investor cəlb edə bilər.

Ümumilikdə, karbon ayaq izinin azaldılması davamlı, dayanıqlı və hamı üçün ədalətli yaşıl iqtisadiyyatın qurulması üçün vacibdir (Humbatov, 2021: 229).

Karbon izinin azaldılmasında COP-un rolu (Humbatov, 2016: 184; 20)

Karbon izi ilə bağlı ən mühüm beynəlxalq təşəbbüslərdən biri Tərəflər Konfransının (COP) iclaslarıdır. Bu görüşlər iqlim dəyişikliyi ilə bağlı qlobal həll yollarını müzakirə etmək və danışıqlar aparmaq üçün dünya ölkələrinin nümayəndələrini bir araya gətirir. COP iclasları Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyası tərəfindən təşkil olunur və hər il keçirilir (Humbatov, 2021; Humbatov, 2021: 231). COP görüşləri istixana qazlarının emissiyalarının

azaldılması və davamlı inkişafın təşviqi üzrə beynəlxalq siyasət və sazişlərin formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu görüşlərin əsas nəticələrindən biri 2015-ci ildə qlobal istiləşməni sənayedən əvvəlki səviyyədə 2 dərəcədə çox aşağı səviyyədə məhdudlaşdırmaq məqsədi daşıyan Paris Sazişinin qəbul edilməsidir (Hümbətov, 2022: 177; 19). Paris Razılaşması ölkələrə karbon izlərini azaltmaq və aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid hədəfi qoyub. Bu, nəqliyyat, enerji və kənd təsərrüfatı kimi sektorlardan emissiyaların azaldılması, eləcə də bərpa olunan enerji mənbələrinin və enerji səmərəliliyinin təşviqi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsini əhatə edir (Humbatov, 2019). Paris Sazişinə əlavə olaraq, COP iclaslarında karbon qiymətlərinin müəyyən edilməsi, karbon ticarəti və karbonun əvəzlənməsi kimi karbon ayaq izi ilə bağlı digər mühüm məsələlərə də diqqət yetirilir. Bu mexanizmlər karbon emissiyalarının müəyyən edilməsi və emissiyaların azaldılması üçün maliyyə stimulları yaratmaqla biznesləri və fiziki şəxsləri karbon ayaq izini azaltmağa həvəsləndirmək üçün nəzərdə tutulub. Bundan əlavə, COP görüşləri ölkələr üçün ən yaxşı təcrübələri bölüşmək və karbon izlərini azaltmaq üçün innovativ həllər üzərində əməkdaşlıq etmək üçün platforma yaradır (Humbatov, 2016: 15-24; Humbatov, 2015: 42). Buraya inkişaf etməkdə olan ölkələrə karbon izlərini azaltmaq və iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə uyğunlaşmaq üçün maliyyə dəstəyi verən Yaşıl İqlim Fondu kimi təşəbbüslər daxildir. Yekun olaraq, COP iclasları vasitəsilə karbon izi ilə bağlı beynəlxalq səylər qlobal iqlim məqsədlərinə nail olmaq və davamlı inkişafı təşviq etmək üçün vacibdir. Emissiyaları azaltmaq və aşağı karbonlu iqtisadiyyata keçid üçün birlikdə çalışmaq ölkələr iqlim dəyişikliyinə azaldılmasına və gələcək nəsillər üçün daha davamlı gələcək yaradılmasına əhəmiyyətli təsir göstərə bilər (Humbatov, 2019: 43-92; Hümbətov, 2017: 133).

COP29 Azərbaycanda

Azərbaycan dünyanın ən böyük və mühüm dövlətlərarası tədbirlərindən biri olan COP29-a 2024-cü ildə ev sahibliyi edəcək. Azərbaycan BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasına üzv olmaqla qlobal iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə qoşulub. Ölkəmiz 1990-cı illə müqayisədə 2030-cu ilə qədər istixana qazlarını 35 faiz azaltmağı hədəfləyir. 2030-cu ildən sonra 2050-ci ilə qədər istixana qazlarının 40 faiz azaldılması da daxil olmaqla daha iddialı bir məqsəd qoyuldu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ölkəmizin işğaldan azad edilmiş torpaqlarını “Yaşıl enerji” zonası elan edib. 2050-ci ilə qədər bu ərazilərin “xalis sıfır emissiya” zonalarına çevrilməsi planlaşdırılır (17; 18).

Nəticə

Beləliklə, iqtisadiyyatda karbon izinin azaldılması üçün ilk növbədə innovativ texnologiyalardan istifadə etmək lazımdır. Bu isə özlüyündə davamlı inkişafın təmin olunmasında açar rolunu oynayacaqdır. O da danılmazdır ki, məhdud maliyyə resursları müasir texnologiyaların istifadəsində bir sıra çətinliklər yaradır.

Yaşıl iqtisadiyyatda karbon izinin əhəmiyyətinin aşağıdakı inkişaf perspektivləri mövcuddur:

1. *Bərpa olunan enerjindən istifadə:* Bərpa olunan enerjinin istifadəsi və inkişafı yaşıl iqtisadiyyatda karbon izinin azaldılmasında mühüm rol oynayır. Günəş, su və bioenerji kimi bərpa olunan enerji mənbələri karbon emissiyalarını azaldır və ətraf mühitə mənfi təsir göstərmir.

2. *Sənaye proseslərinin təkmilləşdirilməsi:* Sənaye proseslərinin təkmilləşdirilməsi, karbon emissiyalarının azaldılması üçün əhəmiyyətli bir addımdır. Daha effektiv proseslər, daha az enerji istifadəsi və daha az karbon emissiyası deməkdir.

3. *Yerli məhsulların təşviqi:* Yaşıl iqtisadiyyatda karbon izinin azaldılması üçün yerli məhsulların təşviqi əhəmiyyətli bir addımdır. Yerli məhsulların istifadəsi, nəqliyyat və ambalaj səviyyəsində azalma deməkdir, bu da karbon emissiyalarının azalmasına kömək edir.

4. *Eko-infrastrukturun inkişafı:* Yaşıl iqtisadiyyatda karbon izinin azaldılması üçün eko-infrastrukturun inkişafı əhəmiyyətli bir addımdır. Eko-infrastruktur, enerji və su istifadəsini effektivləşdirir, tullantıların idarə olunmasına kömək edir və karbon emissiyalarını azaldır.

Bu səbəblərə görə, yaşıl iqtisadiyyatda karbon izinin əhəmiyyətinin inkişaf perspektivləri mühüm amildir və bir çox problemləri həll etməyə kömək edir. Əsas inkişaf amili müasir

texnologiyalardan istifadə və işin sistemli şəkildə təşkilidir. Bu problemlərin həlli üçün dövlət və təşkilatlar birgə işləməli, əhalinin maarifləndirilməsi üçün tədbirlər görülməlidir.

Ədəbiyyat

1. ECOFYS, JRC-IPTS. Overgaag, M., Harmse, R., Schmitz, A. (2009 October). Sectoral Emission Reduction Potentials and Economic Costs for Climate Change (SERPEC-CC). http://www.ecofys.com/files/files/serpec_industryrefineries_report.pdf
2. Dell'Anna, F. (2021). Energy Policy, 149 p.
3. Humbatov, F. (2018). Energy diplomacy in modern international relations. Monography. Baku, 356 p.
4. Humbatov, F. (2022). Low emission development outlook and its role in the environmental security system of the Republic of Azerbaijan. Monography. Baku, 256 p.
5. Humbatov, F. (2021). Measures to mitigate the effects of climate change in the Republic of Azerbaijan and their assessment. Monography. Baku, 229 p.
6. Humbatov, F. (2021). Environmental crimes of Armenia against the Republic of Azerbaijan. South Caucasia in the context of social, economic and political progress in the post-cold war era. Turkey: Iksad Publications, chapter VII, pp. 231-264, 354.
7. Humbatov, F. (2009). On the applicability of the "Uti Possidetis Juris" principle during the delimitation of the Caspian Sea among the littoral states. Journal "Central Asia and the Caucasus", Vol. 60, I. 6. Sweden.
8. Humbatov, F. (December 19-20, 2016). On the role of education of mathematics in sustainable development, Proceedings of the VI International Scientific Conference on fundamental and applied problems of sustainable development in the system "nature – society – man". Dubna State University. Volume 12, I. 4(33), pp. 184-189. <http://www.rypravlenie.ru/wp-content/uploads/2017/02/10-Humbatov.pdf>
9. Humbatov, F. (2019). Role of the "Southern Gas Corridor" project in Sustainable development of EU and Caspian Basin Countries. Public Administration of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan: Journal of Theory and Practice, No. 4 (61), pp. 43-92.
10. Humbatov, F. (2016). The impact of the "South Gas Corridor" project on the energy security and sustainable development of Caspian Basin countries and EU, Proc. of Int. Conf. on "Providing of sustainable development of the Republic of Azerbaijan in a world-wide economic crisis" org. by State Academy of Public Administration under the President of Azerbaijan. Baku, 1524 p.
11. Humbatov, F. (2016). The role of mathematics in Education for Sustainable Development (ESD). International Scientific Conference «Integrated business structures: models, processes, technologies». Moldova State University, November 25th, Proceedings of the Conference, pp. 191-193.
12. Humbatov, F. (2015). Carbohydrogen resources and oil strategy of the Republic of Azerbaijan. Proc. of Int. Conf. on Modeling and forecasting of the socio-economic processes. Lviv, Ukraine. Vol.1, pp. 42-45.
13. Hümbətov, F. (2017). Davamlı inkişafda texnoloji nailiyyətlər əmsalı və Cənubi Koreya təcrübəsi. Müasir dövrdə davamlı inkişafın əsas istiqamətləri. Respublika elmi-praktik konfrans materialları. Bakı, s. 133-142.
14. Hümbətov, F. (2017). Davamlı inkişafda texnoloji nailiyyətlər əmsalı və riyazi təhsil məsələləri. AR Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Dövlət İdarəçiliyi: Nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, № 2 (58), s. 201-211.
15. Hümbətov, F. (2015). Qlobal Dəyər Zəncirində (Global Value Chains) kiçik və orta sahibkarlığın daha geniş təmsil olunmasının və KOS-ların İnnovasiya Ekosistemlərinə və rəqəmsal iqtisadiyyata nüfuz etməsinin təmini problematikasına dair. "Post 2015: Qlobal

- çağırışlar şəraitində Azərbaycan Respublikasının davamlı inkişafı” mövzulu elmi-praktik konfrans materilalları. Bakı, s. 24-34.
16. Hübətov, F. (2022). Beynəlxalq münasibətlər kontekstində ekoloji təhlükəsizlik məsələləri və müasir çağırışlar. AR Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Dövlət İdarəçiliyi: Nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, № 4 (80), s. 177-188.
 17. <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/azerbaijan>
 18. <https://unfccc.int/cop28>
 19. <https://www.iddri.org/en/publications-and-events/policy-brief/long-term-low-emissions-development-strategies-and-paris>
 20. <https://www.masterclass.com/articles/green-economy>

Göndərilib: 22.03.2024

Qəbul edilib: 27.05.2024